

ПАДРЫХОТЎКА СТУДЭНТАЎ ДА ВЫКАРЫСТАННЯ ІНТЭРНЕТ-РЭСУРСАЎ У ПРАЦЭСЕ ВЫКЛАДАННЯ КУРСА “АРГАНІЗАЦЫЯ І ТЭХНАЛОГІЯ БІБЛІАГРАФІчнай РАБОТЫ”

Навучыць карыстальнікаў прафесійна карыстацца рэсурсамі адзінай інфармацыйнай прасторы – важны кірунак сучаснай бібліятэчна-бібліаграфічнай адукацыі.

Вельмі адчувальны ўплыў на бібліаграфічную дзейнасць аказвае Internet. Доступ да Internet кардынальным чынам мяняе ўяўленні аб даведачна-бібліаграфічным апарате (ДБА) бібліятэкі, пашырае яго магчымасці і склад, з аднаго боку, а з другога – патрабуе засваення новых тэхналогій, метадаў работы бібліяграфікаў, падыходаў да вядзення сістэмы каталогаў і картатэк бібліятэкі, фарміравання даведачна-бібліаграфічнага фонду, ажыццяўлення ўсх кірункаў бібліаграфічнай дзейнасці. Гэта значыць, што практычна кожны раздзел курса “Арганізацыя і тэхналогія бібліаграфічнай работы” павінен выкладацца і выкладаецца з улікам фарміравання ў студэнтаў ведаў, уменняў і навывкаў выкарыстання Internet-рэсурсаў і Internet-тэхналогій.

Раскрыццё і характарыстыка такога раздзела названага курса, як “Даведачна-бібліаграфічны апарат”, ажыццяўляецца з улікам яго стану і наступных тэндэнцый развіцця. Якія гэта тэндэнцыі?

Тэхналагічныя асаблівасці дзейнасці сучасных бібліятэк дазваляюць навукоўцам вызначыць іх як “гібрыдныя”, г.зн. бібліятэкі, што спалучаюць традыцыйныя бібліятэчныя і камп’ютэрныя тэхналогіі і адпаведна прадстаўляюць сваім карыстальнікам інфармацыйныя рэсурсы трох узроўняў: традыцыйныя друкаваныя выданні; электронныя рэсурсы на CD-ROM, DVD-ROM і іншых матэрыяльных носбітах, якія называюць лакальнымі; сеткавыя, або аддаленыя, электронныя рэсурсы. Гэта ж тычыцца і існавання ДБА: у бібліятэках існуюць састаўныя часткі ДБА ў традыцыйным выглядзе, а таксама каталогі,

картатэкі пераводзяцца на новыя формы – электронныя, у ДБФ уключаюцца выданні на электронных носьбітах, для пошуку неабходнай інфармацыі выкарыстоўваюцца электронныя каталогі, бібліяграфічныя і фактаграфічныя БД, электронныя даведачныя выданні, прадстаўленыя ў сусветных камп’ютэрных сетках.

Другая тэндэнцыя звязана з тым, што актыўна выкарыстоўваецца для пошуку інфармацыі ДБА, які створаны і існуе ў розных формах як у самой бібліятэцы, так і за яе сценамі і выкарыстоўваецца ў рэжыме аддаленага доступу. В.К.Сцяпану прапануе ўвесці для азначэння сукупнасці даведачных і бібліяграфічных крыніц, даступных у рэжыме аддаленага доступу, тэрмін “віртуальны ДБА”. Пагаджаючыся з крытыкай тэрміна “віртуальны ДБА” (Ю.М.Сталяроў), нельга не ўлічваць рацыянальнасць такога дзялення (класіфікацыі) ДБА па сродках, умовах доступу да яго.

I, нарэшце, немалаважнай задачай, якая стаіць перад бібліятэкамі, з’яўляюцца падрыхтоўка і вядзенне розных частак ДБА ў адпаведнасці з патрабаваннямі, якія дазваляць уключыць уласныя бібліяграфічныя, інфармацыйныя рэсурсы ў сусветныя камп’ютэрныя сеткі.

Менавіта з улікам гэтых асаблівасцей развіцця ДБА бібліятэкі выкарыстанне Internet-рэсурсаў разглядаецца як састаўная частка інфармацыйных рэсурсаў, як каштоўнейшае дапаўненне да друкаваных крыніц, накіраваных на забеспячэнне дзейнасці бібліяграфа па задавальненні інфармацыйных патрэбнасцей карыстальнікаў інфармацыі. Гэта знаходзіць сваё адлюстраванне і ў структураванні, логіцы падачы матэрыялу пры выкладанні курса “Арганізацыя і тэхналогія бібліяграфічнай работы” і ў змесце, метадыцы правядзення лабараторна-практычных заняткаў.

Так, напрыклад, пры раскрыцці сістэмы каталогаў і картатэк бібліятэкі ажыццяўляецца знаёмства студэнтаў з пошукавымі сістэмамі Internet-рэсурсаў, іх класіфікацыяй, характарыстыкай найбольш значных пошукавых сістэм (сусветнага маштабу, расійскіх, беларускіх), іх асаблівасцямі і метадыкай выкарыстан-

ня. Пры знаёмстве з даведачнымі выданнямі ў ДБФ бібліятэкі даецца характарыстыка даведачных рэсурсаў Internet. Тэма “Бібліяграфічныя рэсурсы Internet” завяршае знаёмства студэнтаў з традыцыйнымі бібліяграфічнымі крыніцамі розных відаў, прадстаўленымі ў ДБФ як на папяровых носьбітах, так і на CD-ROM. Бібліяграфічныя рэсурсы глабальных сетак дастаткова вялікія і разнастайныя: да іх адносяцца шматлікія спісы літаратуры на персанальных старонках, спісы новых паступленьняў, тэматычныя паказальнікі на сайтах бібліятэк, пералікі крыніц у разнастайных электронных публікацыях і інш. Сёння пры вывучэнні бібліяграфічных рэсурсаў, прадстаўленых у Internet, перавага аддаецца электронным каталогам бібліятэк і бібліяграфічным базам даных як найбольш стабільным і галоўным складаючым другасных электронных дакументаў. Сумесна з характарыстыкай паказальнікаў бібліяграфічных дапаможнікаў, якія “прысутнічаюць” у ДБФ бібліятэкі, даецца агляд і раскрываецца метадыка выкарыстання крыніц інфармацыі аб пошукавых сродках Internet-рэсурсаў.

Пры выкладанні матэрыялу, звязанага з характарыстыкай Internet-рэсурсаў, у лекцыях акцэнт робіцца на агульнай характарыстыцы гэтых рэсурсаў: іх класіфікацыі, асаблівасцях, перавагах перад аналагічнымі крыніцамі, прадстаўленымі на іншых носьбітах, пошукавых магчымасцях; звяртаецца ўвага на найбольш значныя крыніцы, прадстаўленыя ў сусветнай інфармацыйнай сетцы, і асабліва акцэнтуецца ўвага на напаўненні беларускай часткі Internet (Байнет) гэтымі відамі электронных рэсурсаў.

Лабараторныя работы дазваляюць кожнаму студэнту самастойна пазнаёміцца з рознымі відамі Internet-рэсурсаў: ажыццявіць іх пошук, вызначыць характар прадстаўленай інфармацыі, пазнаёміцца з пошукавым інтэрфейсам і вызначыць пошукавыя магчымасці даведачных, бібліяграфічных крыніц, правесці параўнальны аналіз вынікаў пошуку з выкарыстаннем разнастайных пошукавых сістэм, каталогаў бібліятэкі, бібліяграфічных баз

даних і інш. Алгоритм знаємства з кожным відам електронных рэсурсаў прадстаўлены ў заданні да лабараторных работ.

Асваенне розных відаў Internet-рэсурсаў – гэта перспектыўны шлях адыходу пры выкладанні спецыяльных бібліяграфічных дысцыплін ад раскрыцця толькі ўласнага вопыту па прычыне пераважнага камплектавання даведачна-бібліяграфічных фондаў бібліятэк нашай краіны рэспубліканскімі інфармацыйнымі выданнямі да раскрыцця агульнасусветных рэсурсаў, тэхналогій, вопыту, тэндэнцый. Гэта шлях, які дазволіць на практыцы рэалізаваць галоўны прынцып дзеяння бібліятэк, – пераход ад набыцця рэсурсаў да прадстаўлення доступу да іх.

Спецыялісты сёння сцвярджаюць, што ў рэсурсах электроннай бібліяграфіі, да якой адносяць бібліяграфічную інфармацыю, заключана будучае бібліяграфіі. Менавіта электронная бібліяграфія дазваляе вырашыць “крызіс неадлюстравання” традыцыйнай бібліяграфіі, г.зн. непаўнату адлюстравання дакументальнага патоку ў бягучай бібліяграфіі, пастаянна ўзрастаючы інфармацыйны інтэрвал паміж выхадам дакумента і яго адлюстраваннем у традыцыйных бібліяграфічных крыніцах, скарачэнне выданняў рэтраспектыўных крыніц па прычыне нерэнтабельнасці, а галоўнае – скараціць дубліраванне пры ажыццяўленні працэсу бібліяграфавання за кошт развіцця карпаратыўных тэхналогій; значна павялічыць інфармацыйна-рэсурсную базу бібліяграфічнай дзейнасці.

Але немалаважным з’яўляецца і фарміраванне ў студэнтаў ацэначнага, крытычнага падыходу да електронных рэсурсаў. Студэнты павінны ўсвядоміць сучасныя асаблівасці електронных бібліяграфічных рэсурсаў: невысокую якасць многіх з іх; несітэмнае, часам стыхійнае развіццё айчыннай бібліяграфіі; адлюстраванне ў електронных бібліяграфічных рэсурсах галоўным чынам непарыядычных выданняў, у той час калі бібліяграфы працуюць у большай ступені з аналітычнымі матэрыяламі; прадастаўленне доступу да баз даных з аналітычнымі матэрыяламі пераважна на камерцыйнай аснове; невялікую хранала-

гічную глыбіню адлюстравання матэрыялаў у большасці БД; практычна неразвітасць крыніц электроннай спецыяльнай, рэкамендацыйнай бібліяграфіі і інш. Калі да гэтага дадаць высокую дынаміку зменлівасці электронных рэсурсаў, залежнасць іх ад канкрэтнай інфармацыйнай структуры, то асэнсаванне факта неабходнасці добрага ведання як традыцыйных, так і электронных носыбітаў інфармацыі павінна стаць для студэнтаў перакананнем.

За кошт набыцця доступу да аўтарытэтнейшых лічбавых інфармацыйных рэсурсаў у бібліяграфіі з'яўляюцца якасна іншыя магчымасці як для выканання разавых запытаў карыстальнікаў, так і доўгатэрміновых, павышаюцца значнасць кансультацыйнай работы сярод спажыўцоў інфармацыі па выкарыстанні "віртуальнай" часткі ДБА. Усё гэта ўплывае і на тэхналогію ажыццяўлення бібліяграфічнага абслугоўвання, бібліяграфавання, змест і формы фарміравання бібліяграфічнай культуры карыстальнікаў. Таму лагічнай з'яўляецца і пры выкладанні адпаведных раздзелаў курса "Арганізацыя і тэхналогія бібліяграфічнай работы" ("Тэхналогія і методыка падрыхтоўкі бібліяграфічных дапаможнікаў", "Бібліяграфічнае абслугоўванне", "Фарміраванне бібліяграфічнай культуры спажыўцоў інфармацыі", "Метадычнае забеспячэнне бібліяграфічнай дзейнасці") пастаўка задачы авалодання студэнтамі стратэгіяй і метадкай прафесійнага бібліяграфічнага, інфармацыйнага пошуку ў Internet, падрыхтоўка бібліяграфічных прадуктаў і паслуг з выкарыстаннем Internet-рэсурсаў, каталагізацыя рэсурсаў Internet і падрыхтоўка на вэб-сайтах бібліятэк даведнікаў па Internet-рэсурсах.

Пры вырашэнні пастаўленай задачы захоўваюцца агульныя канцэптуальныя падыходы да выкладання названага курса: паслядоўны разгляд традыцыйнай тэхналогіі выканання бібліяграфічных працэсаў, кірункаў бібліяграфічнай дзейнасці і выкарыстанне Internet у бібліяграфічных працэсах. Больш глыбока і дэтальна з правядзеннем адпаведных лабараторных

заняткаў вывучаецца выкарыстанне Internet-тэхналогій пры выкананні даведачна-бібліяграфічнай работы ў бібліятэцы. Студэнты ў працэсе заняткаў імкнуцца авалодаць тэхналогіяй розных відаў пошуку: па адрасе Internet-рэсурсу; простага і пашыранага пошуку з выкарыстаннем разнастайных каталогаў Internet-рэсурсаў, пошукавых і метапошукавых сістэм; з выкарыстаннем магчымасцей гіпертэкставых спасылак паміж рэсурсамі. Асобая ўвага надаецца фарміраванню навыкаў састаўлення пошукавага прадпісання па выконваемым запысе і аналізе вынікаў пошуку.

Не раскрываючы падрабязна змест і тэхналогію правядзення заняткаў па тэмах, звязаных з выкарыстаннем Internet-тэхналогій, хацелася б засяродзіць увагу на праблемных пытаннях падрыхтоўкі будучых спецыялістаў-бібліятэкараў да выкарыстання он-лайнвых электронных рэсурсаў падчас навучальнага працэсу.

Асновай навучальнага працэсу на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый з'яўляецца вучэбны план. Ён у якасці састаўной часткі ўключае комплекс дысцыплін дакументна-камунікацыйнага цыкла. Internet-рэсурсы і Internet-тэхналогіі – састаўная частка ўсіх курсаў, дзе вывучаюцца як дакумент цалкам і заканамернасці яго функцыянавання, так і асобныя працэсы жыццёвага цыкла дакумента – стварэнне, распаўсюджванне, камплектаванне, апрацоўка, бібліяграфаванне, улік, захоўванне, прадастаўленне ў карыстанне, абарона змястоўнай і матэрыяльнай складаючай дакумента. Адлюстраванне практычна ва ўсіх спецыяльных курсах пытанняў, звязаных з новымі носьбітамі інфармацыі і тэхналогіямі, актуалізуе праблему міжпрадметных сувязей паміж выкладаемымі спецыяльнымі дысцыплінамі. Актуальным з'яўляецца таксама ўвядзенне новых інтэгратыўных курсаў, якія выкладаліся б для студэнтаў усіх спецыялізацый і знаёмлі іх з арганізацыяй глабальных камп'ютэрных сетак, інфармацыйным сервісам у Internet. Магчымым уяўляецца і ўключэнне ў вучэбныя планы новых

дысцыплін, якія б адлюстроўвалі навуковыя кірункі даследавання Internet – інтэрнетыку (інтэрнэталогію, інтэрнэтазнаўства).

Актуальнай праблемай для выкладчыкаў факультэта з’яўляецца і ўзгадненне агульных падыходаў пры выкладанні пытанняў, якія сёння з’яўляюцца прадметам навуковых дыскусій або не знайшлі яшчэ адлюстравання ў нарматыўных дакументах: класіфікацыя Internet-рэсурсаў, прадстаўленых у Internet; іх каталагізацыя; бібліяграфічнае апісанне электроннага дакумента і інш. У сувязі з тым, што існуючы ДАСТ 7.82-2001 “Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов: Общие требования и правила составления» не рэгламентуе апісанне асобных відаў электронных дакументаў (вэб-старонак, паўнатэкставых дакументаў з баз даных, матэрыялаў са спісаў рассылкі, артыкулаў з электронных часопісаў і інш.), трэба ў межах выкладаемых дысцыплін выпрацаваць агульнасць падыходаў да навучання студэнтаў.

Сутыкненне з гэтымі праблемамі даследчыкаў і выкладчыкаў іншых ВНУ інфармацыйна-бібліятэчнага профілю выклікала прапанову аб неабходнасці стварэння на якасна новым узроўні комплекснага навукова-практычнага кірунку – рэсурсалогіі, у межах якога павінны распрацоўвацца тэорыя рэсурсаў, тыпалогія, тэхналогіі пошуку, сістэматызацыя, аналітыка і маніторынг інфармацыйных рэсурсаў, метадалогія іх функцыянальнай ацэнкі, спосабы апісання і ідэнтыфікацыі. І гэтую прапанову нельга не падтрымаць.

Існаванне і ўвядзенне ў навучальны працэс такіх інтэграваных агульнанавуковых вучэбных дысцыплін дапаможа фарміраваць у студэнтаў сістэмнае ўяўленне аб аб’екце іх прафесійнай дзейнасці. Што ж тычыцца спецыяльных прафесійных дысцыплін, то Internet-складаючая ў іх змесце будзе паступова пашырацца, адлюстроўваючы новыя здабыткі ў культуры інфармацыйнага абслугоўвання карыстальнікаў. Той факт, што даведачныя і бібліяграфічныя крыніцы трансфармуюцца ў электронную форму хутчэй любых іншых відаў дакументаў, прыводзіць да

висновы, што лічбавыя рэсурсы і тэхналогіі будуць дамінаваць у бібліяграфічнай дзейнасці бібліятэк. І таму павінна весціся пас-таянная работа па ўзбагачэнні зместу курса “Арганізацыя і тэхналогія бібліяграфічнай работы”, пераводу на адукацыйныя тэхналогіі і ўвядзенні ў навучальны працэс як навуковых распрацовак, так і дасягненняў практыкі айчынных і замежных бібліятэк.

Ужо сёння знаёмства па літаратурных крыніцах з вопытам работы замежных бібліятэк паказвае, што выкарыстанне Internet-рэсурсаў у спалучэнні з прынцыпова новымі метадамі работы вядзе да з’яўлення новых відаў бібліяграфічных паслуг, такіх як рэалізацыя традыцыйных даведачных функцый бібліяграфічных аддзелаў праз вэб-сайты, стварэнне віртуальных сталаў даведак, кансультаванне карыстальнікаў у рэжыме чат-сесіі, індывідуальнае інфармаванне карыстальнікаў па выяўленых Internet-рэсурсах і інш.